

بررسی و آسیب شناسی وضعیت موجود و چشم انداز صندوق های بازنشستگی

مرکز آموزش و پژوهش های سلامت اداری و مبارزه با فساد

۱. مقدمه و بیان مسئله

وضعیت منابع مالی نظام بیمه‌های اجتماعی کشور بسیار نگران کننده بوده و در صورت عدم توجه جدی و آنی به این مسئله، در آینده نزدیک، نظام بیمه و بازنشستگی، کشور را دچار چالش‌های جدی و نارضایتی‌های اجتماعی غیرقابل مهار خواهد کرد. امروز می‌توان بی‌پرده پوشی گفت عمده صندوق‌های بازنشستگی کشور به مرز بحران نزدیک شده‌اند. وابستگی صندوق‌های بازنشستگی به منابع داخلی خود، کمتر و کمتر و اتکای آنها به بودجه‌ی عمومی بیشتر و بیشتر شده است. در حال حاضر نسبت پشتیبانی در بیشتر صندوق‌های بازنشستگی کشور کمتر از ۳ است این در حالی است که بر اساس تجربیات بین‌المللی یک صندوق بازنشستگی پایدار دارای نسبت پشتیبانی حداقل ۳ و در سطح مطلوب ۶ تا ۷ می‌باشد. این بدان معناست که تعداد شاغلان مشترک صندوق‌های بازنشستگی کشوری در سالهای اخیر کاهش یافته و تعداد مستمری‌بگیران روند افزایشی داشته است که این مساله از یک سو موجب کاهش منابع دریافتی صندوق‌ها و از سوی دیگر موجب افزایش مصارف آنها شده است، که این به معنای به صدا درآمدن زنگ بحران در صندوق‌های بازنشستگی کشور است.

از سوی دیگر با عنایت به حجم منابع مالی گسترده در اختیار صندوق‌های بازنشستگی بررسی‌ها نشان می‌دهد بازده سرمایه‌گذاری‌های انجام شده تکافوی پرداخت مستمری بازنشستگان را ننموده به نحوی که جبران کسری از محل بودجه عمومی تأمین شده است و در این خصوص میزان کمک دولت برای جبران کسری چندین برابر شده است. همچنین ترکیب نامتوازن و ابهام در برخی سرمایه‌گذاری‌های صندوق‌های بازنشستگی طی سال‌های اخیر موجب از دست رفتن منافع احتمالی گردیده و نشان دهنده فقدان استراتژی مناسب و یکپارچه صندوق‌های بازنشستگی در حوزه‌های مختلف سرمایه‌گذاری طی سال‌های اخیر بوده است. موارد مذکور موجب عدم پایداری مالی صندوق بازنشستگی کشوری شده است.

۲. اهمیت و ضرورت انجام طرح

باتوجه به اینکه از اهداف نظام بازنشستگی هر کشور حفظ پایداری مالی صندوق‌های بازنشستگی آن می‌باشد لذا مدیریت‌داری‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها در این صندوق‌ها باید به گونه‌ای باشد که این صندوق‌ها بتوانند تعهدات جاری و آتی را ایفا نمایند. بنابراین مدیریت سرمایه‌گذاری‌داری‌های صندوق و بازدهی مناسب آنها از اهمیت بالایی برخوردار است. طی سنوات اخیر صندوق‌های بازنشستگی در ایران برای پرداخت تعهدات خود باچالش مواجه بوده و عملکرد آنها از وابستگی بالایی به بودجه دولت برخوردار می‌باشد یکی از انتقاداتی که همیشه به

عملکرد این صندوق‌ها وارد بوده این است که در صورتی که سرمایه‌گذارانی دارای دارایی‌های صندوق‌ها در مسیر صحیح انجام می‌گرفت بحران امروز گریبانگیر صندوق‌ها نمی‌شد لذا ضرورت تدوین سیاست‌های سرمایه‌گذاری برای دستیابی به نرخ بازده مورد انتظار و همچنین سرمایه‌گذاری در طرح‌ها؛ با ویژگی‌هایی از قبیل غیرقابل تعطیل شدن، تضمین تعهدات و مدیریت ریسک ضرورت خواهد داشت. لازمهٔ یک عملکرد مؤثر در مورد صندوق‌های بازنشستگی، داشتن قوانین و مقررات مناسب است. درصندوق‌های بازنشستگی، بسیاری از قوانین و مقررات از بیرون برصندوق‌ها تحمیل می‌شوند. قوانین و مقررات موجود اغلب به موضوع پایداری صندوق‌ها توجه چندانی نداشته و براساس نیازهای روز و مقاصد حمایتی و بعضاً سیاسی تنظیم و به کارگرفته شده‌اند.

تصمیمات سیاسی و تصویب برخی از قوانین بر حسب شرایط خاص و تداوم آن‌ها تاکنون، یکی از مهمترین دلایل به تحلیل رفتن منافع صندوق‌ها و افزایش هزینه‌ها در سال‌های اخیر می‌باشد که از جمله مهمترین آنها می‌توان به تصویب قوانین بازنشستگی پیش از موعد، تسهیل شرایط برخورداری از مزایا بدون لحاظ بار مالی مربوطه، انواع معافیت‌های بیمه‌ای کارفرمایان و برخی گروه‌های خاص شغلی مانند قانون معافیت از پرداخت حق بیمه سهم کارفرما تا پنج نفر کارگر، اصلاح ماده ۵ قانون بیمه‌های اجتماعی کارگران ساختمانی، تبصره دو ماده ۷۶ قانون تامین اجتماعی (مشاغل سخت و زیان‌آور) اشاره کرد.

بخش اعظمی از منابع قانونی سازمان تامین اجتماعی به عنوان حق بیمه ۳٪ سهم دولت و جبران معافیت‌های حق بیمه بر عهده دولت است که عدم تامین و پرداخت آن، سازمان تامین اجتماعی را با کسری شدید منابع مواجهه می‌نماید. تکلیف دولت در قوانین متعدد از جمله بند (الف) ماده ۱۲ قانون برنامه ششم توسعه مبنی بر تسویه کامل دیون حسابرسی شده دولت به سازمان تامین اجتماعی تاکنون، نیز محقق نشده است. بر اساس گزارش‌های دریافتی از سازمان تامین اجتماعی، میانگین هزینه‌کرد ماهیانه سازمان مذکور در سال جاری بابت تعهدات قانونی (بدون در نظر گرفتن معوقات درمان و معوقات متناسب سازی مستمری) مبلغ ۳۴,۰۰۰ میلیارد تومان می‌باشد، در حالی که میانگین وصولی آن سازمان تنها ۲۷,۰۰۰ میلیارد تومان در ماه است. این یعنی سازمان مذکور در شرایط فعلی ماهیانه به طور متوسط ۷,۰۰۰ میلیارد تومان با کسری منابع مواجه است. میزان بدهی انباشته حسابرسی شده و قطعی دولت تا پایان سال ۱۳۹۹ که به تأیید سازمان حسابرسی کشور رسیده مبلغ ۳۱۵,۰۰۰ میلیارد تومان است. لازم به ذکر است وفق محاسبات بیمه‌ای انجام شده کسری منابع سازمان تامین اجتماعی بالغ بر ۶,۳۰۰ همت برآورد شده است. سازمان تامین اجتماعی با ۷,۲۰۰,۴۴۹ نفر بازنشسته و ۳۷,۸۶۲,۸۳۴ نفر بیمه شده بالغ بر ۴۵,۰۶۳,۲۸۳ نفر را تحت پوشش قراردادده و به عنوان یکی از موسسات عمومی غیردولتی مأمور به ارائه خدمات عمومی بیمه‌های اجتماعی در کشور مندرج در قانون تامین اجتماعی و مجموعه وسیعی از قوانین و مقررات مصوب این حوزه می‌باشد: از جمله پرداخت انواع مستمری‌ها (بازنشستگی، ازکارافتادگی و بازماندگان)، کمک بارداری، غرامت دستمزد، مقرری بیکاری، مزایای درمانی و انواع کمک هزینه‌های ازدواج،

عائله‌مندی، فوت، وسایل کمک پزشکی و... را به جامعه مخاطبین ارائه می‌نماید. از این رو در صورت عدم ایفای تعهدات به موقع دولت در خصوص بازپرداخت بدهی‌های مذکور، سازمان تامین اجتماعی به دلیل بحران مالی بوجود آمده توان تداوم فعالیت نخواهد داشت.

۳. مهمترین اهداف و انتظارات از پژوهش

اهداف و آثار و نتایج اجرای پروژه‌های پژوهشی پیشنهادی به شرح زیر می باشد:

- ✓ ارایه راهکارهای کاهش وابستگی مالی صندوق‌های بازنشستگی به دولت و بودجه‌های سنواتی
- ✓ افزایش بهره‌وری و کیفیت سود حاصل از سرمایه‌گذاری‌های صندوق‌های بازنشستگی
- ✓ افزایش بازده سرمایه‌گذاری‌های صندوق‌های بازنشستگی
- ✓ اصلاح ترکیب پرتفوی سرمایه‌گذاری در صندوق‌های بازنشستگی
- ✓ مدیریت بهینه ریسک در صندوق‌های بازنشستگی
- ✓ اصلاحات پارامتریک با توجه به مطالعات اکچوئری